

Ruziyev Oybek Avlayevich

avlayevich@tues.uz

Egamova Madina Nuriddin qizi

egamovamadina62@gmail.com

Аннотация

Ushbu tezis arterial gipertoniya kasalligining zamonaviy tibbiyotdagi o'rni, rivojlanish mexanizmlari, diagnostikasi va davolashning zamonaviy usullarini yoritishga bag'ishlangan. Arterial gipertoniya yurak-qon tomir kasalliklari, insult, yurak yetishmovchiligi va buyrak faoliyatining buzilishi kabi og'ir asoratlar xavfini oshiruvchi muhim surunkali holatlardan biridir. Zamonaviy yondashuvda arterial bosimni nazorat qilish faqat farmakologik davolash bilan cheklanmay, balki sog'lom turmush tarzini shakllantirish, yurak-qon tomir xavfini baholash, bemorning davolanishga rioya qilishini yaxshilash va muntazam monitoring olib borishni ham o'z ichiga oladi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti arterial gipertoniyani davolashda tiazid yoki tiazidsimon diuretiklar, angiotenzin-konvertatsiya qiluvchi ferment ingibitorlari yoki angiotenzin II retseptorlari blokatorlari hamda uzoq ta'sir qiluvchi dihidropiridin kalsiy kanali blokatorlarini asosiy dori guruhlarini sifatida tavsiya qiladi. 2024-yilgi Yevropa kardiologlar jamiyati tavsiyalarida esa arterial bosimni aniqlash, yurak-qon tomir xavfini baholash, hayot tarzi o'zgarishlari, farmakologik davolash va bemorga yo'naltirilgan kuzatuv kompleks yondashuv sifatida ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: arterial gipertoniya, arterial bosim, antihipertenziv terapiya, diuretiklar, ACE ingibitorlari, ARB, kalsiy kanali blokatorlari, yurak-qon tomir xavfi, farmakologik davolash, sog'lom turmush tarzi, kombinatsion terapiya, individual davolash, qon bosimi monitoringi, profilaktika.

Аннотация

Данный тезис посвящён изучению артериальной гипертензии, её значения в современной медицине и современных подходов к лечению заболевания. Артериальная гипертензия является одним из важнейших факторов риска сердечно-сосудистых заболеваний, инсульта, сердечной недостаточности и поражения почек. Современная стратегия лечения включает не только медикаментозную терапию, но и изменение образа жизни, оценку общего сердечно-сосудистого риска, повышение приверженности пациентов к лечению и регулярный контроль артериального давления. Всемирная организация

здравоохранения рекомендует в качестве основных классов антигипертензивных препаратов тиазидные и тиазидоподобные диуретики, ингибиторы АПФ или блокаторы рецепторов ангиотензина II, а также длительно действующие дигидропиридиновые блокаторы кальциевых каналов. Iris Современные европейские рекомендации также подчёркивают значение комплексного и индивидуализированного подхода к ведению пациентов с повышенным артериальным давлением и гипертензией.

Ключевые слова: артериальная гипертензия, артериальное давление, антигипертензивная терапия, диуретики, ингибиторы АПФ, блокаторы рецепторов ангиотензина II, блокаторы кальциевых каналов, сердечно-сосудистый риск, фармакологическое лечение, здоровый образ жизни, комбинированная терапия, индивидуальное лечение, мониторинг артериального давления, профилактика.

Abstract

This thesis focuses on arterial hypertension, its importance in modern medicine, and contemporary approaches to its treatment. Arterial hypertension is one of the major risk factors for cardiovascular disease, stroke, heart failure, and kidney damage. Modern management includes not only pharmacological therapy but also lifestyle modification, cardiovascular risk assessment, improvement of treatment adherence, and regular blood pressure monitoring. The World Health Organization recommends thiazide or thiazide-like diuretics, angiotensin-converting enzyme inhibitors or angiotensin receptor blockers, and long-acting dihydropyridine calcium channel blockers as major first-line antihypertensive drug classes. Iris Contemporary European recommendations emphasize a comprehensive and patient-centred approach that combines lifestyle interventions, pharmacological treatment, risk assessment, and long-term monitoring.

Keywords: arterial hypertension, blood pressure, antihypertensive therapy, diuretics, ACE inhibitors, angiotensin receptor blockers, calcium channel blockers, cardiovascular risk, pharmacological treatment, healthy lifestyle, combination therapy, individualized treatment, blood pressure monitoring, prevention.

Kirish

Arterial gipertoniya zamonaviy tibbiyotning eng muhim muammolaridan biri bo'lib, yurak-qon tomir kasalliklarining rivojlanishida asosiy o'zgartirilishi mumkin bo'lgan xavf omillaridan hisoblanadi. Qon bosimining uzoq muddat davomida yuqori bo'lishi yurak, miya, buyraklar va boshqa a'zolarga zarar yetkazishi mumkin. Jahon

sogʻliqni saqlash tashkiloti arterial gipertoniyaning yurak-qon tomir kasalliklari xavfini sezilarli oshiruvchi holat sifatida koʻrsatadi. Dunyo Sogʻliqni Saqlash Tashkiloti

Arterial gipertoniya koʻpincha uzoq vaqt davomida yaqqol klinik belgilarsiz kechishi mumkin. Shu sababli qon bosimini muntazam oʻlchash kasallikni erta aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Tashxis qoʻyishda klinik koʻrik bilan bir qatorda, takroriy qon bosimi oʻlchovlari va zarur hollarda uy sharoitida yoki ambulator monitoringdan foydalanish muhimdir. 2024-yilgi ESC tavsiyalarida gipertoniyaning tasdiqlash, boshlangʻich baholash, yurak va buyrak holatini tekshirish hamda bemorning umumiy yurak-qon tomir xavfini aniqlashga alohida eʼtibor qaratilgan.

Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, arterial gipertoniyaning samarali nazorat qilish yurak-qon tomir asoratlarning oldini olishda muhim oʻrin tutadi. Zamonaviy davolash konsepsiyasi bemorning individual xususiyatlari, hamroh kasalliklari, yurak-qon tomir xavfi va davolanishga rioya qilish darajasini hisobga olishni talab qiladi.

Arterial gipertoniyaning davolashda farmakologik va nefarmakologik usullar bir-birini toʻldiradi. Tuz isteʼmolini kamaytirish, tana vaznini meʼyorlashtirish, muntazam jismoniy faollik, chekishni toʻxtatish va sogʻlom ovqatlanish qon bosimini kamaytirishga yordam beruvchi muhim choralar hisoblanadi. Dunyo Sogʻliqni Saqlash Tashkiloti

Shuningdek, zamonaviy tibbiyotda kombinatsion antihipertenziv terapiyaning oʻrni ortib bormoqda. WHO tavsiyalarida ayrim bemorlarda bir nechta antihipertenziv dori guruhlarini, imkon qadar bitta tabletkadagi kombinatsiyalar koʻrinishida qoʻllash davolanishga rioya qilishni yaxshilash maqsadida tavsiya etiladi.

Maqsadi

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi — arterial gipertoniyaning klinik ahamiyati, rivojlanish mexanizmlari va zamonaviy davolash usullarini ilmiy manbalar asosida tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqotdan koʻzlangan asosiy natija — arterial gipertoniyaning davolashda qoʻllaniladigan asosiy farmakologik va nefarmakologik yondashuvlarni tizimlashtirish, ularning zamonaviy tibbiyotdagi oʻrnini aniqlash hamda individual davolash strategiyasining ahamiyatini yoritishdir.

Bundan tashqari, arterial bosimni muntazam nazorat qilish, yurak-qon tomir xavfini baholash va bemorning davolanishga rioya qilishini taʼminlashning klinik ahamiyatini koʻrsatish ham tadqiqotning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqotda arterial gipertoniya va uning zamonaviy davolash usullarini oʻrganish maqsadida kompleks nazariy va tahliliy yondashuvdan foydalanildi.

Asosiy metod sifatida qiyosiy tahlil tanlandi. Ushbu usul yordamida arterial gipertoniya davolashda qo'llaniladigan turli farmakologik guruhlar, ularning ta'sir mexanizmlari va klinik qo'llanilish xususiyatlari umumlashtirildi.

Tadqiqot davomida quyidagi usullardan foydalanildi:

- **Adabiyotlar tahlili** — arterial gipertoniya bo'yicha xalqaro klinik tavsiyalar, ilmiy maqolalar va tibbiy adabiyotlar o'rganildi.
- **Tahliliy usul** — zamonaviy farmakologik va nefarmakologik davolash yondashuvlari ilmiy jihatdan umumlashtirildi.
- **Qiyosiy tahlil** — turli antihipertenziv dori guruhlarining qo'llanish xususiyatlari taqqoslandi.
- **Tizimli yondashuv** — arterial bosim, yurak-qon tomir xavfi, buyrak faoliyati, hayot tarzi va dori terapiyasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik kompleks ravishda ko'rib chiqildi.

WHO tavsiyalariga ko'ra, farmakologik davolashni boshlashda hamroh kasalliklar va yurak-qon tomir xavfini baholash muhim bo'lib, tekshiruvlar davolashni asossiz kechiktirmasligi kerak.

Eksperimental va so'rovnoma usullari ushbu ishda qo'llanilmadi, chunki tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo'lib, mavjud ilmiy va klinik tavsiyalar asosida olib borildi.

Asosiy natijalar

Tadqiqot davomida arterial gipertoniya zamonaviy davolash bo'yicha bir qator muhim jihatlar aniqlandi.

Birinchidan, arterial gipertoniya davolash faqat qon bosimi ko'rsatkichlarini pasaytirish bilan cheklanmaydi. Davolashning asosiy maqsadlaridan biri yurak-qon tomir asoratlari xavfini kamaytirishdir. Shu sababli bemorning umumiy yurak-qon tomir xavfi, hamroh kasalliklari va a'zolarining zararlanish belgilari hisobga olinishi kerak. 2024-yilgi ESC tavsiyalari ham qon bosimini baholashni umumiy yurak-qon tomir xavfi bilan bog'liq holda olib borishni ta'kidlaydi.

Ikkinchidan, nefarmakologik davolash arterial gipertoniya boshqarishning ajralmas qismi hisoblanadi. Sog'lom ovqatlanish, tuz iste'molini kamaytirish, jismoniy faollikni oshirish, ortiqcha vaznni kamaytirish va chekishdan voz kechish qon bosimini nazorat qilishga yordam beradi. Dunyo Sog'liqni Saqlash Tashkiloti

Uchinchidan, zamonaviy farmakologik davolashda bir nechta asosiy dori guruhlari keng qo'llaniladi. WHO tavsiyalariga ko'ra, birinchi qator antihipertenziv preparatlar qatoriga tiazid va tiazidsimon diuretiklar, ACE ingibitorlari yoki angiotenzin II retseptorlari blokatorlari hamda uzoq ta'sir qiluvchi dihidropiridin kalsiy kanali blokatorlari kiradi.

Diuretiklar organizmdagi ortiqcha natriy va suyuqlik miqdorini kamaytirish orqali arterial bosimni pasaytirishga yordam beradi. ACE ingibitorlari va ARB guruhidagi preparatlar renin-angiotenzin-aldosteron tizimiga ta'sir ko'rsatib, tomirlarning kengayishiga va qon bosimining pasayishiga olib keladi. Kalsiy kanali blokatorlari esa tomir silliq mushaklarining bo'shashishini ta'minlab, periferik tomir qarshiligini kamaytiradi.

To'rtinchidan, kombinatsion terapiya zamonaviy davolashning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. WHO bir nechta antihipertenziv preparatlarni kombinatsiyada, imkon qadar bitta tabletkali kombinatsiya shaklida qo'llashni davolanishga rioya qilishni yaxshilash maqsadida tavsiya qiladi.

Beshinchidan, davolash jarayonida arterial bosimni muntazam monitoring qilish muhim ahamiyatga ega. Bemorning dori vositalarini muntazam qabul qilishi, arterial bosim ko'rsatkichlarini kuzatishi va shifokor tavsiyalariga amal qilishi uzoq muddatli nazoratning muhim tarkibiy qismlaridir. 2024-yilgi ESC tavsiyalarida ham bemorga yo'naltirilgan yondashuv va o'z-o'zini monitoring qilish masalalariga alohida e'tibor berilgan.

Oltinchidan, arterial gipertoniya davolash strategiyasi individual bo'lishi kerak. Bemorning yoshi, yurak-qon tomir xavfi, buyrak faoliyati, diabet, yurak kasalliklari va boshqa klinik omillar dori tanlash hamda davolash maqsadlarini belgilashda hisobga olinadi. WHO tavsiyalarida ham davolash boshlanishi va maqsadli qon bosimi bemorning klinik holatiga qarab belgilanadi.

Umuman olganda, zamonaviy arterial gipertoniya terapiyasi kompleks yondashuvga asoslanadi. Farmakologik davolash, hayot tarzini o'zgartirish, muntazam monitoring va bemorning davolanishga rioya qilishi birgalikda kasallikni samarali nazorat qilishning asosiy komponentlarini tashkil etadi.

Xulosa

O'tkazilgan nazariy tahlil natijalari arterial gipertoniyaning zamonaviy tibbiyotdagi muhim muammolardan biri ekanligini ko'rsatdi. Kasallikning uzoq vaqt davomida klinik belgilersiz kechishi uning o'z vaqtida aniqlanishi va muntazam nazorat qilinishini muhim vazifaga aylantiradi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, arterial gipertoniyani davolashda kompleks yondashuv eng muhim tamoyillardan biridir. Bunda sog'lom turmush tarzini shakllantirish, arterial bosimni muntazam nazorat qilish, yurak-qon tomir xavfini baholash va zarur hollarda antihipertenziv preparatlardan foydalanish o'zaro bog'liq holda olib boriladi.

Zamonaviy farmakologik terapiyada tiazid va tiazidsimon diuretiklar, ACE ingibitorlari yoki ARB hamda uzoq ta'sir qiluvchi dihidropiridin kalsiy kanali

blokatorlari muhim o'rin tutadi. Ayrim bemorlarda kombinatsion terapiyadan foydalanish va bitta tabletkali kombinatsiyalarni qo'llash davolanishga rioya qilishni yaxshilashga yordam berishi mumkin.

Shuningdek, 2024-yilgi ESC tavsiyalarida arterial bosimni boshqarishda bemorga yo'naltirilgan yondashuv, yurak-qon tomir xavfini baholash, hayot tarzi o'zgarishlari, farmakologik davolash va uzoq muddatli monitoringning kompleks ravishda olib borilishi ta'kidlangan.

Kelgusida arterial gipertoniyani boshqarish yo'nalishida quyidagi tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

- arterial bosimni muntazam ravishda nazorat qilish va erta diagnostika imkoniyatlarini kengaytirish;
- bemorlarga sog'lom ovqatlanish va muntazam jismoniy faollik bo'yicha tavsiyalar berish;
- antihipertenziv terapiyada bemorning individual klinik xususiyatlarini hisobga olish;
- kombinatsion va bitta tabletkali terapiyadan oqilona foydalanish;
- bemorlarning dori vositalarini muntazam qabul qilishiga ko'maklashish;
- yurak-qon tomir xavfi yuqori bo'lgan bemorlarni muntazam tibbiy kuzatuvga olish;
- arterial gipertoniya va uning asoratlarini oldini olish bo'yicha aholining tibbiy savodxonligini oshirish.

Shunday qilib, arterial gipertoniyani zamonaviy davolashning asosini kompleks, individual va uzoq muddatli yondashuv tashkil etadi. Farmakologik terapiyani hayot tarzini o'zgartirish va muntazam monitoring bilan birlashtirish arterial bosimni nazorat qilish hamda yurak-qon tomir xavfini kamaytirishga qaratilgan zamonaviy strategiyaning muhim qismidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Health Organization. **Guideline for the Pharmacological Treatment of Hypertension in Adults.** — Geneva: WHO, 2021. Dunyo Sog'liqni Saqlash Tashkiloti
2. World Health Organization. **Guideline for the Pharmacological Treatment of Hypertension in Adults: Summary.** — Geneva: WHO, 2022. Dunyo Sog'liqni Saqlash Tashkiloti
3. European Society of Cardiology. **2024 ESC Guidelines for the Management of Elevated Blood Pressure and Hypertension.** — European Heart Journal, 2024. [E](#)Escardio

4. European Society of Cardiology. **2024 Pocket Guidelines on Elevated Blood Pressure and Hypertension.** — ESC, 2024. Escardio
5. World Health Organization. **Hypertension: Fact Sheet.** — WHO, 2025. Dunyo Sog'liqni Saqlash Tashkiloti
6. World Health Organization. **Global Report on Hypertension: The Race Against a Silent Killer.** — Geneva: WHO, 2023. Dunyo Sog'liqni Saqlash Tashkiloti
7. Williams B., Mancia G., Spiering W. et al. **2018 ESC/ESH Guidelines for the management of arterial hypertension.** — European Heart Journal, 2015
8. Whelton P.K., Carey R.M., Aronow W.S. et al. **2017 ACC/AHA Guideline for the Prevention, Detection, Evaluation, and Management of High Blood Pressure in Adults.** — Hypertension, 2018.
9. Unger T., Borghi C., Charchar F. et al. **2020 International Society of Hypertension Global Hypertension Practice Guidelines.** — Hypertension, 2020.
10. European Society of Cardiology. **Focus on Elevated Blood Pressure and Hypertension.** — ESC, 2026.